

Flerspråkighet och de samlade språkliga resurserna (ämnesspecifik text: slöjd)

Johanna Karlsson, Lunds universitet, Emma Gyllerfelt & Marléne Johansson, Göteborgs universitet

Ett av skolans uppdrag är att uppmuntra elever att pröva egna idéer och utvecklas i kreativitet och problemlösning. Att omsätta tankar och idéer till skapande och formgivning är centralt i slöjddämnet. Föreningen av det manuella och intellektuella arbetet kan vara att pröva idéer och utvecklas i sin kreativitet och problemlösning genom att låta eleverna framställa föremål utifrån ett tema. Temat ska ha ramar men eleverna ska själva ha möjlighet att utveckla idéer och överväga olika lösningar. Temaarbete kan i sig fungera stöttande i en läroprocess eftersom arbetsformen ger en röd tråd och innehållet får ett sammanhang. I ett exempel i denna text beskrivs hur läraren kan arbeta med ett sådant tema i slöjden och hur arbetet med temat kan ske på ett sätt som utvecklar såväl språket som ämneskunskaperna.

Exemplets tema är *Utsmyckning*. Inom detta relativt öppna tema kan slöjdlärare hitta sin ingång utifrån förutsättningarna på skolan. Temat kan därmed handla om att elever skapar ett gemensamt projekt i att exempelvis utsmycka ett utrymme i skolan. Det kan också handla om att elever utsmyckar sig själva genom att de till exempel formger och framställer ett eget smycke eller utsmyckar något redan befintligt föremål och gör det personligt. Temat är på så sätt öppet men har samtidigt ramar. En ytterligare tanke med ett öppet tema är att arbetet inte ska vara bundet till ett specifikt material utan ska gå att genomföra i textil, trä eller metall och med nyproducerade och återanvända material. Materialen ska även kunna kombineras. Det kan även handla om att kombinera material med digital teknik.

I temat utsmyckning ligger fokus på att eleverna ska diskutera och interagera med varandra när det gäller såväl begrepp och arbetssätt som formgivning och framställning av det tänkta föremålet. Nedan beskrivs temaarbetets innehåll och hur arbetet med temat kan ske på ett språk- och kunskapsutvecklande sätt.

Temats arbetsgång skulle kunna se ut så här:

1. Läraren presenterar temaarbetet.
2. Eleverna söker inspiration och information i grupp.
3. Eleverna skissar och får återkoppling från läraren och från varandra.

4. Eleverna formger och framställer.
5. Eleverna redovisar muntligt.

Temaarbete Utsmyckning

I den generella texten till Del 1 går det att läsa att språk- och kunskapsutvecklande undervisning karaktäriseras av kontextualisering, interaktion och språklig stöttning (Hajer & Meestringa, 2014) och att en del av denna språkliga stöttning med fördel utgörs av att eleverna tillåts använda sig av sina samlade språkliga resurser. Här följer förslag på hur arbetsprocessen i ett temaarbete i slöjd skulle kunna utformas med fokus på parallell språk- och kunskapsutveckling.

Inledande presentation

I temats inledande del är det angeläget att försöka ta reda på vad eleverna har för tidigare kunskaper och erfarenheter av området. Genom att dessa bakgrundskunskaper synliggörs får läraren möjlighet att hjälpa eleverna att etablera förförståelse och sammanhang. På så sätt kontextualiseras innehållet (Bergöö, 2009). Ett synliggörande av elevernas tidigare kunskaper och erfarenheter gör det också möjligt för både läraren och eleverna att få syn på de resurser som finns i klassrummet. Att låta eleverna bidra med sådant som de redan vet och kan skapar en bra grund för interkulturell undervisning och fungerar ofta jag-stärkande för eleverna (Cummins, 2017). Ett sätt att få reda på vad eleverna har för kunskaper och erfarenheter sedan tidigare kan vara att visa en bild eller film som sätter igång tankeverksamheten hos eleverna. Det kan också vara att samtala kring inledande frågor som till exempel ”Vad är utsmyckning” och ”Vad innebär det att smycka sig” med efterföljande brainstorming. En samtalsstruktur som kan användas i detta sammanhang för att stötta nyanlända elever är *AEPA* (alla-enskilt-par-alla¹). Genom denna struktur ger läraren nyanlända elever möjlighet att lyssna in ord och begrepp som kan användas i samband med utsmyckning i en första gemensam brainstorming. I den enskilda delen kan sedan dessa gemensamma svenska ord kompletteras med associationer på elevens starkaste språk som eleven själv skriver ner. Om det finns möjlighet att sedan para ihop elever så att de med samma språk hamnar

¹ För en fördjupning i samtalsstrukturen *AEPA*, se Del 4.

tillsammans kan eleverna hjälpas åt att översätta de egna associationerna till svenska och på så vis underlätta ett deltagande i en sista gemensam diskussion.

En sådan introduktionsövning möjliggör för läraren att få en överblick över vilka förkunskaper, ord och begrepp som finns etablerade i gruppen. Läraren kan också få en uppfattning om vilka begrepp som behöver preciseras, definieras, diskuteras och vad som behöver kompletteras utifrån förmågorna som ska tränas. Under arbetsprocessen som genomsyrar hela arbetet kommer eleverna att komma in på en mängd olika ämnesspecifika begrepp. Det kan till exempel vara sådant som är kopplat till verktyg och redskap. I en slöjdsal kan verktyg och redskap märkas med etiketter så att alla elever tydligt ser de korrekta begreppen kopplade till de fysiska tingen. Eleverna kan också komma in på begrepp som är mer formaleestetiska som exempelvis *tunt*, *tjockt*, *lent* och *strävt*, som de använder när de pratar om sina föremål (Illum & Johansson, 2009; Homlong, 2011). Det är bra om aktuella begrepp kan samlas i en begreppslista och göras tillgänglig för alla elever så att de kan återkomma till dessa under arbetsprocessens gång. Det kommer att ges rika möjligheter att kontextualisera dessa begrepp genom hela arbetsprocessen i de föremål och material som eleverna arbetar med och i de handlingar som eleverna utför när de använder arbetsredskapen under arbetsmomentets gång (jfr Johansson, 2008 och Campopiano, Hasselskog & Johansson, 2017).

Inspirations- och informationssökning

Efter att uppgiften har presenterats blir nästa steg i temaarbetet att söka inspiration och information och härmed utveckla elevernas idéer. Läraren kan visa olika sätt som utsmyckning och smyckning kan ta sig uttryck och presenteras genom att demonstrera hur arkitektur, konst och design kan användas som inspirationskällor och förebilder vid bearbetning av egna idéer. Att få möjlighet att se ett färdigt resultat eller hur någon annan har arbetat fram en idé inom arbetsområdet fungerar stöttande för de flesta elever. Här kan med fördel bilder och föremål visas från olika delar av världen. För en nyanländ elev som ännu inte behärskar det svenska språket till fullo, och som kanske ännu inte har haft så mycket undervisning i ämnet slöjd, kan den här formen av modellering vara det som är avgörande för hur eleven förstår uppgiften. Elevernas idéer och tankar kan samlas i en analog eller digital portfolio. På så sätt kan eleven även följa sin egen process och utveckling.

Eleverna kan sedan fortsätta med att söka egen information och inspiration. Arbetet görs med fördel i grupp så att interaktion mellan eleverna blir en naturlig del av arbetsgången. För att grupparbeten ska få en god interaktion och därmed fungera stöttande för språkutvecklingen behöver eleverna få tydliga instruktioner kring vad det är tänkt att de ska göra och hur det är tänkt att de ska arbeta i grupparbetet (se mer om grupparbete och andraspråkslärande i Gibbons 2016, kapitel 3). Det är angeläget att läraren uppmuntrar eleverna att använda och diskutera de ämnesspecifika begrepp som

man gemensamt kom fram till i introduktionen och som finns i deras begreppslistor. Om det finns nyanlända elever som talar samma språk kan det vara en fördel att de initialt placeras i samma grupp. På så vis kan de söka inspiration och information på det språk som de behärskar bäst och sedan hjälpas åt att sammanfatta innehållet på svenska. Att undervisningen håller öppet för translanguaging (se till exempel García & Wei, 2014) på detta vis fungerar stöttande för nyanlända elever eftersom de då får möjlighet att ta stöd av ett starkare språk för att komma vidare i sin kunskapsutveckling, samtidigt som det svenska språket stärks.

Skiss

Efter temats inspirations- och informationssökning börjar eleverna skissa på sitt föremål. Även här arbetar eleverna i grupp, men grupperna kan gärna omformas så att eleverna får möjlighet att få inspiration från varandra. Här finns tillfälle för eleverna att presentera sina idéer för varandra och visa hur de fick inspiration, vad de inspirerades av och varför. Om undervisningsgruppen består av elever med olika ursprung finns goda möjligheter att uppmuntra en interkulturell lärmiljö där eleverna lär och inspireras av varandra och där nyanlända elever, som kanske har hämtat inspiration från annat håll än de svenskfödda eleverna, kan berika temarbetet med sin kunskap och erfarenhet (jfr Lahdenperä, 2004; Cummins, 2017). Att få presentera sina idéer och förklara hur man har blivit inspirerad är en betydelsefull del av arbetet, och det är därför också viktigt att alla elever kan få uttrycka detta på ett språk som han eller hon behärskar. Om det finns möjlighet till studiehandledning i samband med slöjdundervisningen skulle denna kunna planeras in i samband med denna presentation. Ett alternativ är att slöjdläraren planerar in studiehandledningen så att den placeras före presentationen så att den nyanlända eleven kan få språklig stöttning i samband med förberedelserna.

Andra sätt att stötta nyanlända elever till deltagande är att exempelvis låta eleverna göra sina idépresentationer via förinspelade filmer som läggs upp på en gemensam plattform. Här skulle läraren kunna modellera genom att lägga upp en egen film som visar hur en sådan idépresentation kan se ut och vilka ord och begrepp som kan användas. Om möjligheten finns kan ett alternativ för nyanlända elever vara att låta dem filma sin presentation på sitt starkaste språk och sedan lägga till svenska undertexter med hjälp av studiehandledare. Fördelen med att arbeta med film är att eleverna kan se och höra filmerna så många gånger de vill och behöver. Att få möjlighet att göra omtagningar och redigeringar kan också göra det lättare för en nyanländ elev att göra en kort presentation på svenska.

Vid presentationen får eleverna återkoppling från varandra och från läraren i syfte att utveckla sina idéer. Även här är det angeläget att ge nyanlända elever möjlighet att bidra med sina tankar och få ta del av återkopplingen på de egna idéerna med hjälp av sina samlade språkliga resurser. Detta skulle exempelvis kunna ske i form av korta skriftliga

meddelanden som kan översättas med hjälp av översättningsverktyg i app- eller webbformat. Eftersom det kan vara svårt att få helt korrekta översättningar av slöjdspecifika begrepp är det bra om slöjdläraren deltar i översättningen. Även om läraren inte behärskar samma språk som eleven kan läraren hjälpa eleven att hitta fram till rätt översättning genom att kontrollera med olika synonymer eller att bildsöka med elevens översättning.

När idéerna är skissade och eleverna har ett förslag är det lämpligt att börja diskutera val av material och hur material kan kombineras. Detta kan eleverna med fördel göra i grupp där läraren stöttar elevernas användning av begrepp och tankar kring deras olika val. Nedan följer ett antal frågor att utgå ifrån:

- Vilka material tänker eleven blir aktuella och varför?
- Vilka kombinationsmöjligheter vid val av material ser eleven i sitt föremål?
- Hur ska materialen användas i projektet och varför?

Eleverna ska också fundera på kvalitet i sitt arbete:

- Vad innebär begreppet kvalitet och hur kan det visas i föremålet?
- Hur ska kvalitet uppnås i temaområdet?

Även diskussioner kring begreppet *miljöaspekter* och hur miljön kan komma till uttryck i arbetsområdet kan vävas in här. Eleverna ska kunna motivera sina val av material utifrån kvalitets- och miljöaspekter och även kunna relatera sina val till temat utsmyckning. Samtalet kring material och miljöaspekter leds av läraren eftersom det behöver styras in på ämnesspecifik vokabulär som rör just material, kvalitet och miljö. Innehållet i detta samtal förstärks och stötts genom att läraren använder fysiska redskap och material som läggs fram för eleverna så att de kan känna, vrida och vända på redskapen och materialen. På så vis kontextualiseras de nya orden. Dessutom bidrar handlingarna när materialen och redskapen aktivt används till att de nya orden får en innebörd för eleven (jfr Gyllerfelt, 2016 och Campopiano, Hasselskog & Johansson, 2017). Att kontextualisera begrepp på likartade vis görs med fördel medvetet genom hela temaarbetet.

Formgivning och framställning

Utifrån inspiration, materialdiskussioner och diskussioner kring miljö, kvalitet och utsmyckning sätter eleverna igång med att formge och framställa. Under processen ska eleverna också arbeta med förmågan att analysera och värdera arbetsprocesser och resultat utifrån slöjdspecifika begrepp. Det gör de genom olika dokumentationsformer som med fördel kan läggas in digitalt om den möjligheten finns eller i en analog portfolio (se Bilaga 1 för exempel på olika dokumentationsformer som kan användas i

samband med detta tema). Genom att de regelbundet tränar på att motivera, analysera och reflektera över sina val kommer eleverna under processen att använda sig rikligt av skolspråkliga ord och begrepp.

Eleverna får även rikliga möjligheter att kontextualisera utifrån det som de producerar. De olika sätten att dokumentera kan varieras under processens gång för att synliggöra elevens handlingar och lärande. Det är dock centralt att eleverna får möjlighet att uttrycka och visa sitt lärande på olika sätt. För att nyanlända elever ska kunna ta hjälp av sina samlade språkliga resurser i detta processarbete kan läraren om möjligt gruppera eleverna så att de med samma språk arbetar tillsammans och kan motivera, analysera och reflektera över sin arbetsprocess på ett språk som de behärskar. Om eleven är ensam om sitt/sina språk i gruppen och behöver använda svenska behövs rikligt med språklig stöttning både när det gäller att uttrycka sin egen process och att förstå hur de andra talar om sina processer².

Genom hela arbetsprocessen arbetar slöjdläraren språkutvecklande med eleverna. Det skapas även förutsättningar för god och stöttande interaktion i grupparbete. Att medvetet arbeta med både skolspråk och ämnesspråk fungerar stöttande för alla elever – men för nyanlända elever är detta arbete en förutsättning för att de ska kunna delta i undervisningen den första tiden.

Muntlig redovisning

Redovisningen av slutresultatet i detta temaarbete är en muntlig redovisning, antingen i grupp eller inför hela klassen. För att stärka stöttningen i redovisningsfasen är det angeläget att kontextualiseringen fortsätter även här. Eleven kan exempelvis ha på sig sitt smycke eller utsmyckning under redovisningen så att smyckningen får en bärare. Om eleverna har arbetat med en gemensam utsmyckning kan redovisningen ske på plats med exempelvis inbjudna åskådare. Redovisningen innebär att eleverna får relatera till det som de har arbetat med utifrån de förmågor som har fokuserats genom att dels visa upp vad de har producerat, dels berätta om arbetsprocessen. Något som kan vara till hjälp vid elevernas redovisningar är tydliga instruktioner och att ge eleverna redovisningsstöd i form av ”börjor”, det vill säga inledningar till kärnmeningar i

² För en fördjupning i hur nyanlända elevers språkutveckling i de olika delarna läsa, skriva tala och lyssna kan bedömas, se Skolverkets bedömningsmaterial *Bygga svenska. Bedömningsstöd för nyanlända elevers språkutveckling i årskurs 7–9 och i gymnasieskolan* (2017a).

redovisningen där eleverna själva fyller i det som saknas. Denna form av redovisningsstöd hjälper nyanlända elever genom att de dels ges tillgång till en del ord och begrepp som behövs för redovisningen, dels får en struktur för hur redovisningen kan läggas upp (se exempelvis Gibbons, 2016 och Kaya, 2016). För exempel på instruktioner och ”börjor”, se Bilaga 2.

Eleverna har under hela arbetsprocessen fått uppgifter att reflektera över och analysera sin process med hjälp av slöjdspecifika begrepp. Att återigen befästa det ämnesspecifika språket i samband med redovisningen blir stöttande för den språkliga utvecklingen för alla elever. Detta starka fokus på språkutvecklande undervisning under temaarbetets gång skapar större möjligheter för nyanlända elever att delta helt eller delvis i redovisningen på svenska. Translanguaging som ett redskap i undervisningen innebär att elever får använda sig av sina samlade språkliga resurser för att visa sina kunskaper. Här kan det bli så att en nyanländ elev har lärt sig flera nya slöjdspecifika begrepp på svenska och övat sig i att reflektera över sitt arbete med hjälp av dessa svenska begrepp men kanske bäst kan redovisa sin analys av arbetsprocessen på ett annat språk.

Nästa del i modulen handlar om hur lärare kan arbeta för att ta tillvara elevers tidigare kunskaper och erfarenheter och bygga vidare på dessa i en kognitivt utmanande undervisning.

Sammanfattning

Viktiga delar i det parallella språk- och kunskapsutvecklande arbetet är att låta eleverna via *translanguaging* ta hjälp av sina samlade språkliga resurser, att arbeta med kontextualisering och att uppmuntra interaktion. Genom att ge eleverna möjlighet till en varierad språk- och kunskapsutvecklande undervisning och ge dem möjlighet att uttrycka sig på ett varierat sätt kan slöjdlärare öka möjligheterna för nyanlända elever att nå kunskapskraven i slöjd.

Referenser

Bergöö, K. (2009). ”Barns liv och skolans textvärldar”. I: Jönsson, K (red.), *Bygga broar och öppna dörrar. Att läsa, skriva om texter i förskola och skola*. Stockholm: Liber.

Campopiano, C., Hasselskog, P. & Johansson, M. (2017). ”Multimodala resurser för lärande.” I: Skolverkets läslyftsmodul *Från vardagsspråk till ämnesspråk, Del 8, Läs & skrivportalen*. Hämtad från <https://larportalen.skolverket.se/LarportalenAPI/api-v2/document/path/larportalen/material/inriktningar/5-las-skriv/Grundskola/029-vardagssprak->

amnessprak/del_08/Material/Flik/Del_08_MomentA/Artiklar/M29_Gr_08A_01_resurse
r.docx [2021-02-26]

Cummins, J. (2017). *Flerspråkiga elever. Effektiv undervisning i en utmanande tid*. Stockholm: Natur & Kultur.

Gyllerfelt, E. (2016). *Nyanlända elevers interaktion i en textilslöjdsal* (Magisteruppsats). Umeå: Umeå universitet, Institutionen för estetiska ämnen.

García, O., & Wei, L. (2014). *Translanguaging: language, bilingualism and education*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Gibbons, P. (2016). *Stärk språket, stärk lärandet: språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt för och med andraspråkselever i klassrummet* (4., uppdaterade uppl.). Stockholm: Hallgren & Fallgren.

Hajer, M., & Meestringa, T. (2014). *Språkinriktad undervisning: en handbok*. Stockholm: Hallgren & Fallgren.

Homlong, S. (2011). ”Samtal om estetiska aspekter i textilslöjden”. I: *Techne Serien*, 18(1), 205–215.

Illum, B. & Johansson, M. (2009). ”Vad är tillräckligt mjukt? Kulturell socialisering och lärande i skolans slöjdpraktik.” I: *FORMakademisk*, 2(1), 69–82.

Johansson, M. (2008). ”Att tänka med nålen i hand – medierande redskap i slöjdpraktik.” I: H. Rystedt & R. Säljö (Red.), *Kunskap och människans redskap: teknik och lärande*, s. 263–276. Lund: Studentlitteratur.

Kaya, A (2016). *Att undervisa nyanlända. Metoder, reflektioner & erfarenheter*. Stockholm: Natur & Kultur.

Lahdenperä, P. (2004). ”Interkulturell pedagogik – vad hur och varför?”. I: Lahdenperä, P. (red.), *Interkulturell pedagogik i teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur.

Skolverket (2017a). *Bygga svenska. Bedömningsstöd för nyanlända elevers språkutveckling i årskurs 7–9 och i gymnasieskolan*. Stockholm: Skolverket.

Skolverket (2022). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2022*. Stockholm: Skolverket.

Bilaga 1

Förslag på olika dokumentationsformer där två med fördel kan väljas ut

- Eleven fotograferar ett övervägande som han eller hon gör (till exempel ett form- eller färgval) och motiverar, analyserar och reflekterar över sina val och tillvägagångssätt. Vilket beslut fattades och vad ledde beslutet till? Eleverna kan antingen redovisa i grupp utifrån sitt foto eller lägga upp redovisningen på en digital plattform i slutet av lektionen. Detta kan göras under en eller flera lektioner.
- Eleverna spelar i grupp in en kort film om ett eller flera slöjdspecifika begrepp som de har använt sig av under lektionen, hur de har arbetat med begreppen, vad begreppen innebär och hur de används. Detta gör de tillsammans. Det kan till exempel handla om att de intervjuar varandra i filmformat.
- Eleverna berättar gruppvis muntligt utifrån sina föremål om form och färg i relation till temat, om materialval och om miljö- och kvalitetsaspekter. Det kan också vara att de skriver ned de ord som de har använt, eller visar med hjälp av fysiska verktyg, material eller redskap.
- Eleven intervjuar en klasskamrat om hur denna har löst ett problem som har uppstått under processen. Vad hände och varför? Hur löste eleven problemet? Detta redovisas i slutet av en lektion.

Bilaga 2

Exempel på instruktioner till elevens redovisning

- Berätta om hur du har gjort val utifrån miljö- och kvalitetsaspekter och varför.
- Berätta om en eller flera miljöaspekter som du har tagit hänsyn till och varför.
- Berätta om några slöjdspecifika begrepp som du har använt och varför.

Exempel på redovisningsstöd i form av "börjor"

Mitt materialval är... Jag valde detta därför att ...

Jag tog hänsyn till miljöaspekter genom att välja... Detta gjorde jag därför att...

Exempel på slöjdspecifika begrepp jag har använt är... Jag använde dessa när jag...

Jag tog hänsyn till kvalitet genom att...